
СТИЛІСТИКА ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ

Отримано: 2 березня 2024 р.

Прорецензовано: 10 березня 2024 р.

Прийнято до друку: 12 березня 2024 р.

e-mail: zoriana.hodunok@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8300-432X>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-21(89)-106-110

Годунок З. В. Свій–інший–чужий у картині світу сучасної української есеїстики (на матеріалі антології “Воєнний стан”). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 21(89). С. 106–110.

УДК: 821.161.2-92.09

Годунок Зоряна Валентинівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики та PR менеджменту,
Національний університет «Острозька академія»

СВІЙ–ІНШИЙ–ЧУЖИЙ У КАРТИНІ СВІТУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕСЕЇСТИКИ (НА МАТЕРІАЛІ АНТОЛОГІЇ “ВОЄННИЙ СТАН”)

Стаття зосереджена на аналізі есеїстичної збірки “Воєнний стан”, у якій відображено імагологічні та ідентифікаційні процеси у самосвідомості українців під впливом російсько-української війни. Теоретичною основою дослідження стали праці авторитетних науковців, що вивчають категорії “свій–інший–чужий” (Юрій Барабаш, Василь Будний; Манфред Беллер, Джоєп Лірсен, Хуго Дизерінк).

Мета статті – проаналізувати в есеїстичних текстах останніх років функціонування категорій “свій–інший–чужий” як показника самосвідомості українського громадянського суспільства та її динаміки на матеріалі збірки “Воєнний стан” (2023). У роботі використано імагологічний метод дослідження, метод структурно-семіотичного аналізу та герменевтичний метод тлумачення й розуміння есеїстичних текстів.

У статті наголошено, що нині ми переживаємо стрімкий розвиток есеїстичного жанру, свідком чого є видання збірок есеїв лише за останні роки, наприклад “Війна – 2022” (2022), “ІБН БЛД РСН” (2022), “Культурна експансія” (2023), “Я не знаю, як про це писати” (2024). На цьому тлі особливо резонансною стала антологія “Воєнний стан”, яка об’єднала сто авторів, серед яких відомі майстри жанру (Тамара Гундорова, Оксана Забужко, Андрій Любка, Тарас Прохасько, Ганна Улюра, Артем Чапай, Артем Чех та інші). У ній мають місце нотатки, рефлексії, аналітика, зумовлена російсько-українською війною.

Доведено, що картина світу українців пережила повне перезавантаження. Пережиті трагічні події сприяли утвердженню чіткої української самоідентифікації у розмаїтих соціальних пластах громадянського суспільства. Поняття “свого” стало чітко окресленим, наповнилось нюансами сенсів, емотивними характеристиками. Натомість поняття “інишого” в координатах рідної країни втратило свій потенціал відмежування, ліміальності, і трансформувалась у “своє”, що дало потужний імпульс для гуртування нації. Принципової диференціації зазнало розуміння “чужого”. Представники європейських країн, що надали підтримку українцям, стали ментально ближчими, відтак їх варто відносити до категорії “інишого”. Натомість сусідня держава терорист набула статус ворога, абсолютного зла. Вказана ідентифікаційна дихотомія стала визначальним фокусом у картині світу більшості українців.

Ключові слова: імагологія, зона війни, “свій–інший–чужий”, ворог, імідж, картина світу.

Zoriana Hodunok,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Journalism and PR Management,
National University of Ostroh Academy

OWN–DIFFERENT–OTHER IN THE WORLDVIEW OF MODERN UKRAINIAN ESSAYS (BASED ON THE MATERIAL OF ANTOLOGY “MARTIAL LAW”)

The article aims to analyse the essay collection “Martial Law”, which reflects the imagological and identification processes in the self-consciousness of Ukrainians under the influence of the Russian-Ukrainian war. The theoretical basis of the study draws upon the works of authoritative scholars who examine the categories “own–different–other” (Yurii Barabash, Vasyl Budnyi; Manfred Beller, Joep Leerssen, Hugo Dzyerink).

The purpose of the article is to perform analysis of the functioning of the categories “own–different–other” in recent essays as indicators of the self-awareness of Ukrainian civil society and its dynamics based on the material of the essay collection “Martial Law” (2023). The analysis employs the imagological method of research, the method of structural-semiotic analysis, and the hermeneutic method of interpreting and understanding essay texts.

The article emphasizes that we are currently experiencing a rapid development of the essay genre, which is evidenced by the recent publication of several essay collections, including “War – 2022” (2022), “YBN BLD RSN” (2022), “Cultural expansion” (2023), “I do not know how to write about it” (2024). Against this background, the anthology *Martial Law*, which features contributions from hundreds of authors, including well-known masters of the genre such as Tamara Hundorova, Oksana Zabuzhko, Andrii Liubka, Taras Prokhasko,

Hanna Uliura, Artem Chapai, Artem Chekh, and others, has garnered particular resonance. It encompasses notes, reflections, and analyses inspired by the Russian-Ukrainian war.

It is evident that the perception of the worldview by Ukrainians has undergone a profound transformation. The tragic events endured have played a significant role in fostering a clear sense of Ukrainian self-identification across various social strata within civil society. The concept of "own" has become distinctly defined, enriched with nuanced meanings and emotional characteristics. Conversely, the concept of the "different" within the framework of the homeland has seen a shift, losing its potential for demarcation, liminality, and merged into the concept of "own", thereby fostering a powerful sense of national unity. Meanwhile, perceptions of the "other" have undergone notable differentiation. Countries in Europe that have supported Ukraine have become mentally closer, leading them to be classified as part of the "different". In contrast, the neighbouring terrorist state has been unequivocally identified as the enemy, embodying absolute evil. This dichotomy of identification has emerged as a central focal point in the worldview of the majority of Ukrainians.

Key words: *imagology, war zone, "own-different-other", enemy, image, worldview.*

В умовах нестабільного світу й повосенної дійсності з другої половини ХХ століття зростає науковий і суспільний інтерес до категорій *свого* й *чужого*, або ж *ішого*, їхньої взаємодії, відмінностей і спільностей. Подібна дихотомія як спосіб пізнання світу набула актуальності у зв'язку з намаганням зрозуміти дійсність *чужого* й *ішого* у післявоєнний період, позаяк виникла потреба стирання гострих кутів між націями й уникнення будь-яких жорстоких конфліктів у майбутньому. За твердженням Василя Будного, контакт із *чужим* чи *іншим* також слугує пізнанню *свого*: "Зустріч з Іншим <...> спонукає до вслухання у власне "Я", відкриття в ньому досі не знаного" (Будний, 2007: 54). Таким чином, взаємодія цих категорій сприяє формуванню нових світоглядних орієнтирів.

Вивченням такої антонімічної парадигми в тексті й контексті займається імагологія, завдання якої спрямовані на дослідження функціонування образів *свого* й *чужого*: "...імагологи мають особливий інтерес до динаміки взаємодії між цими образами, які характеризують Іншого (*гетерообрази*), та тими, які характеризують власну, внутрішню ідентичність (*самообраз* або *автообраз*)" (Лірсен, 2011: 371). Студіювання *свого*, *ішого* й *чужого* також зосереджене на вивченні конструювання цих іміждів як у художній літературі, так і в жанрі нон-фікшн, котрий документує реальність. Слід зауважити, що поняття *свого* й *ішого* доволі часто вживають, як синонімічні, однак, як зауважує Марія Моклиця, у сучасній імагології з'являється тенденція вважати *ішого* перехідною категорією між *своїм* і *чужим* (Моклиця, 2011: 136), відмінним від того й того, інакшим.

Загалом до основних теоретиків і практиків імагології можна віднести Манфреда Беллера, Хуго Дизерінка, Деніеля-Анрі Пажо, Едварда Саїда. У вітчизняних координатах студіюванням парадигми *своє-іше-чуже* займалися Юрій Барабаш, Василь Будний, Тамара Гундорова, Світлана Кочерга, Ярослав Поліщук та інші.

Дмитро Наливайко, досліджуючи стратегії імагології, підкреслив тезу про формування літературних етнічних образів як таких, "що створюються в певній національній чи регіональній свідомості й відбиваються в літературі" (Наливайко, 2005: 27). Відповідно сприйняття світу у світлі опозиції *свого* й *чужого* сприяло актуалізації проблематики вибудовування етнічної свідомості й ідентичності, котрі є основними формантами індивідуальної картини світу людини.

Найбільш гостро постає питання ідентифікації в контексті воєнних подій. Трагічне сьогоднішнє, у якому перебуває Україна внаслідок збройної агресії росіян, увиразнює проблематику формування й взаємодії опозиційних понять *свого* й *чужого*, трансформує розуміння *ішого* у вітчизняному контексті. Ці зрушення стали наскрізним дискурсом у рефлексіях багатьох авторів есеїстичних текстів. Прагнення задокументувати дійсність перших років повномасштабного вторгнення неодмінно призводить до аналізу проблематики ідентичності в нових історичних обставинах.

Мета статті – проаналізувати в есеїстичних текстах останніх років функціонування категорій *свій-інший-чужий* як показника самосвідомості українського громадянського суспільства та її динаміки на матеріалі збірки "Воєнний стан".

Відповідно до поставленої мети у роботі використано імагологічний метод дослідження, метод структурно-семіотичного аналізу та герменевтичний метод тлумачення й розуміння есеїстичних текстів.

Есеїстичне мислення є важливим чинником як літератури нон-фікшн, так і художньої літератури. Його жанрове виокремлення та становлення припадає на ХVІ ст. завдяки інновації французького філософа Мішеля Монтеня. Палітра тем та ідей есеїстики надзвичайно широка, однак її засадничими особливостями прийнято вважати вільну структуру, інтелектуальний дискурс, рефлексії над розмаїтими проблемами. Визначення есеїстики засвідчують як суголосність, так і безліч акцентів, що видаються суперечливими, адже вільна манера оповіді зумовлює віднесення до цієї ніші текстів, абсолютно різних за змістовим наповненням і ознаками форми. Безперечно, вільна концептуалізація індивідуальних міркувань, репрезентація суб'єктивних вражень потребує відповідного соціального підґрунтя. З іншого боку, історичні зрушення, катаклізми, тиск тоталітаризму, скерованого на знищення свободи думки, є підставою для активізації запитів на есеїстику, у яких наявні як унікальні свідчення, так і аналітика.

В історії української літератури витоки есеїстичних здобутків пов'язують із творчістю представників діаспори (Василь Барка, Дмитро Донцов, Євген Маланюк, Леонід Мосендз, Юрій Ліпа, Юрій Шерех), оскільки ідеологічний контроль соціалістичної держави унеможлилював незалежність автора. З руйнуванням пресингу системи різко виросла продуктивність есеїстичного жанру. У незалежній Україні його популярність з кожним роком стає все переконливішою. Ціла плеяда талановитих есеїстів приваблює численних читачів своєю творчістю. Передусім варто згадати Оксану Забужко, Юрія Андруховича, Миколу Рябчука, Андрія Бондаря, Василя Махна, Андрія Чеха та інших. Зросла кількість наукових досліджень есеїстики, специфіка якої стала об'єктом інтерпретацій Олега Багана, Максима Балаклицького, Юрія Бурляя, Сергія Квіта, Ганни Швець, Катерини Сільман та багатьох інших дослідників. Найбільш ґрунтовною працею у цьому річці стала монографія Тетяни Шевченко "Есеїстика українських письменників як феномен літератури кінця ХХ – початку ХХІ ст." (2019). У ній авторка слушно наголошує: "Унікальність дискурсивної практики есею в сучасній українській літературі зумовлена симультанністю чинників: зовнішніх (соціокультурні, політичні процеси) і внутрішніх (естетичних і художніх), котрі спонукають митців "виходити" за межі традиційного для себе дискурсу й опанувати нові поля творчості, новітні техніки й практики" (Шевченко, 2019: 302).

Із початком російсько-української війни есеїстика збагатилася надзвичайно великою кількістю текстів, позаяк трагічні історичні перипетії, що випали на долю нашого покоління, потребували відзеркалення та когнітивної оцінки. Війна стала

межею для самоусвідомлення, увиразнення автоіміджу багатьох українських громадян, відтак доба переосмислення спонукала іншими очима подивитися на світ і особисто на себе в нових реаліях.

Варто наголосити, що після подій Революції гідності, за якими, власне, відразу почалась війна, метою якої стало збереження територіальної цілісності України, військовим формуванням України необхідно було пройти складний етап завоювання авторитету. Певна недовіра до них була спричинена власне дискредитацією на Майдані та отриманими у спадок від радянських збройних сил корупцією, дідівщиною, насильством, розкрадання матеріальних цінностей тощо. Однак досить швидко українські військовики отримали у свідомості населення країни конотацію “наші”, але тільки згодом це поняття стало нерозривне з номінацією “захисники”, “герої”. Під час проведення АТО на Сході України негативні стереотипи військових України були практично зруйновані і поступово сформувався позитивний імідж¹. Натомість залишалася доволі розмитю репутація наших противників, яка зумовлювала низку питань: “...хто вони, щоб від них захищатися / оборонятися? Чи відповідають їхні дії чужій ідеології, що створює небезпеку нашому світові? Тут якраз і спрацьовує “гра”: внутрішній чи геополітичний конфлікт на сході України?” (Годунок, 2017: 32). Проте очевидність “російського сліду” у воєнному протистоянні на Сході було надто явним, усвідомлення ворожих намірів позитивно впливали нагуртування українців та різкий сплеск національної самоідентифікації.

З початком масового вторгнення Російської федерації на територію України 2022 року маркування *свій–інший–чужий* стрімко набрало чіткості, рельєфності, і ці процеси стали помітні як на рівні самоусвідомлення, так і на рівні різножанрових текстів, які стосувались воєнних дій та їхньої рецепції. У цьому річизі варто констатувати вибух есеїстики як жанру, який своєю масовою реакцією засвідчив, що російсько-українську війну автори розглядали у світлі продовження боротьби українців за незалежність, яка триває вже кілька століть. Така суголосна позиція з доміантою просвітницької функції особливо підкреслена у текстах, адресованих світовій спільноту. Поширення українських нарративів і сенсів в інформаційному просторі стало надважливим завданням для есеїстів, серед яких були і професійні письменники, журналісти, філософи, звичайні військові тощо. Особливий резонанс серед читачів викликали твори Оксани Забужко, Тараса Лютого, Павла Казаріна, Катерини Калитко та інших авторів. Важливість есеїстики у відображенні досвіду повномасштабної війни зумовлена специфікою жанру, який зосереджений на есенції відчуттів і рефлексіях авторського досвіду, причому їх можна трансформувати в текст швидко, коротко й гостро, есей – це завжди текст актуальний, “по-особливому співвіднесений із сучасним моментом, адже не може не бути сучасним, бо цікавий самим моментом народжуваності думки тут і зараз” (Шевченко, 2019: 33).

Ми стаємо свідками, як нині українська дійсність перетворюється в текст, стаємо спостерігачами виходу в світ різних збірок есеїстики. До знакових книг, де осмислено досвід російсько-української війни, належать антології “Війна – 2022: щоденники, есеї, поезія” (2022), “ІБН БЛД РСН” (2022), “Війна епохи постмодерну. Випробування вогнем” (2023), “Культурна експансія” (2023), “Україна 22: відповідь українських письменників війні” (2023), “Я не знаю, як про це писати: збірка оповідань та есеїв” (2024) тощо. Серед них вагомою в осмисленні реальності є антологія “Воєнний стан” (2023), куди увійшла сотня есеїв сучасних інтелектуалів, котрі, як і кожен українець сьогодні, так чи так залучені у війну. Колективні видання, які зазвичай приваблюють транстекстуальним рухом, є підстави визначати металітературним феноменом. Олена Галета слухно констатує: “Антологія – збірка творів різних авторів, об’єднаних певною тематикою, періодом, місцем, стилем, мовою тощо” (Галета, 2015: 106) нині переживає розквіт, проте вивчення цього феномену має чимало прогалин як теоретичного, так і інтерпретаційного характеру. Вочевидь, кількісні зрушення неминуче повинні призвести до вдумливого аналізу хвилі запитуваності воєнних антологій та інтерпретацій окремих видань.

На думку Андрія Любки, артменеджера проєкту від “Meridian Czernowitz”, у рамках якого вийшла книга “Воєнний стан”, значна частина вміщених у ній есеїв повинна стати “справжнім літописом цих страшних подій” (*Есей про війну*, 2022), матеріалом для осмислення й осягання сьогодення.

Розпочинається книга передмовою Валерія Залужного, колишнього Головнокомандувача Збройних сил України, що свідчить про важливість “Воєнного стану”. Самі тексти розташовані за алфавітним порядком імен авторів, серед яких Софія Андрухович, Юрій Винничук, Ярослав Грицак, Тамара Гундорова, Сергій Жадан, Оксана Забужко, Вахтанг Кебуладзе, Олександр Михед, Володимир Рафеєнко, Ірина Цілик, Артем Чапай, Артем Чех та багато інших.

Як слухно зауважує Ігор Котик, тексти в антології “не стільки про фронтів реалії, скільки про реакцію на війну, про те, як змінилося життя із початком повномасштабного вторгнення російських окупантів” (Котик, 2023). Есеї, вміщені в книзі, порушують проблематику нової реальності, переосмислення ідентичності, міграційних процесів, безгрунтяства, співіснування *свого*, *чужого* та *іншого*.

Камертоном до антології “Воєнний стан” слугує її перший есей, написаний журналістом й культурним діячем Алімом Алієвим. Текст має назву “Сенк”, що перекладається з кримськотатарської як “війна”. В ньому йдеться про початок російського вторгнення на територію України – окупацію Криму. Алім Алієв акцентує увагу на відмінності досвідів між представниками *свого*, наголошуючи на тому, що його війна, як і війна жителів півострова, почалася набагато раніше, ніж війна *інших* українців: “Моя війна розпочалася 27 лютого 2014 року із ранкових новин про захоплення невідомими у камуфляжах без шевронів та зі зброєю Ради міністрів Криму і Верховної Ради Криму” (*Воєнна антологія*, 2023: 11). На думку журналіста, ця прірва за дев’ять років лише зростала через окупаційну пропаганду: “...люди чим далі, тим більше починали жити у різних реаліях...” (*Воєнна антологія*, 2023: 12). Автор доводить, що вторгнення на нашу землю 24 лютого 2022 року стало тригером повернення спільності досвідів для всіх українців, і це згуртувало націю. Віра Агєєва в одному з інтерв’ю слухно стверджує, що сучасні есеїсти “одержимі проблематикою пам’яті” (Андрійчук & Блонський, 2022), їхніми зусиллями твориться колективний спротив, який об’єднує громадянське суспільство України, руйнуючи такі бар’єри, як національне походження, мова побутового спілкування, освіта, вік, стать тощо. Про монолітність українців у воєнні часи міркує і Володимир Арєнев в есеї “Буденні звички”, вказуючи, що допомога одне одному стала вже рутинною життя кож-

¹ Детально цей аспект мною розглянуто у статті «Проблема легітимації українських збройних формувань у період АТО на Сході України» (2017).

ного українця, що доля *свого* дуже болісно відгукується кожному, бо “це стосується безпосередньо нас – того, як ми себе окреслюємо, як самоідентифікуємо” (Воєнна антологія, 2023: 33).

Емпатія і спільна трагедія, що об’єднує українців, стає також причиною трансформації *свого* в *інше*, оскільки зі співчуття виникає провина вцілілого за неможливість розділити досвід *іншої* людини. Цю тему яскраво розкриває Ірина Цілик у тексті “Раз, два, три”: “Такий коловорот провини, – озвучила мені це одна знайома людина. – Ті, що виїхали з України, чомусь почуваються винними перед тими, що лишилися. Ті, що вдома, але є цивільними, часто ніяковіють перед військовими. Військові у безпечніших зонах перебування почуваються винними перед тими, хто на нулі. А ті, що в гарячих зонах, – перед мертвими або скаліченими побратимами й посестрами” (Воєнна антологія, 2023: 335). Звідси й відчуття *іншості* в есеї “Презентація зі стресом” Юрія Винничука перед солдатами, для яких він виступає в лікарні, провина Ірини Славінської та Юлії Мусаковської (в текстах “Моє персональне укриття” та “Є такі люди” відповідно) перед людьми, котрі втратили на фронті своїх близьких, адже “неможливо дібрати слова, звертаючись до подруги, яка мені ніж за рік втратила трьох найближчих людей” (Воєнна антологія, 2023: 215). Іншими, відділеними від *свого*, відчують себе й емігранти та біженці, котрі намагаються стерти цю межу безперестанною допомогою, що спостерігаємо в есеї “Країна своїх” Ірини Фінгерої: “...війна забирає надто багато, навіть у тих, хто від неї географічно відокремлений” (Воєнна антологія, 2023: 329). Проблему психологічного відчуття *іншості* спостерігаємо також на прикладі есею Артема Чапая “За чіми плечима”, де описано діалог військового, який побував у гарячих точках, і автора, який ще не був на нульовій лінії фронту:

– Багатьох довелося вбити? – і прикушуси язик.

– Дурне питання...

– Вибач (Воєнна антологія, 2023: 340).

Згодом, пробувши пів року в одній роті з уже досвідченими військовими, автор може відчуття себе *своїм*. Різні ролі в проживанні війни на прикладі стосунків військових і цивільних бачимо в тексті “Невимовна війна” Володимира Шейко: “Син моєї родички, військовий-доброволець, повертається на тиждень додому і може лише виридати побачене на сході, вирвати із себе цю чорноту і жбурнути у близьких образами, дошкульними словами, своєю незворотною інакшістю” (Воєнна антологія, 2023: 352). Відчуження від *свого* пов’язане з тим, що “війна – це умови, в яких люди проявляються по-іншому” (Трейтак, 2024), а відповідно змінюють сприйняття дійсності. Гнітюче відчуття *іншості* між *своїми* радше категорія психологічна, що є індивідуальною реакцією особистості на травматичні події, позаяк для Валерія Пузіка, митця, котрий нині служить у ЗСУ, “голоси рідних у телефоні, ніби маяк, що пробиває світлом і своїм гулом шторм” (Воєнна антологія, 2023: 269). Автор не відчуває відчуженості від *свого*, спорідненість з ним постає рушійною силою для боротьби.

Загалом образ *свого* в антології набуває різних характеристик, але здебільшого позитивних. Імідж українців постає жертвним, як-от друг Софії Андрухович Назар із есею “Хака, або Формування ідентичності”, котрий пішов відразу добровольцем на фронт. *Своє* набуває доброзичливих рис, зокрема в тексті Катерини Калитко “Любов і ніжність”, зосередженому на несподівано теплій турботі про незнайомих людей. Стійкими і незламними українки з різними долями зображені у текстах “Мамо, а коли це ти почала відкликатися на бабусечку?” Ганни Улюри та “Бути вчителькою в окупації” Лариси Денисенко. Отож *іншість* закономірно стирається перед лицем спільного ворога.

На протипагу позитивному *своєму* чужинці-загарбники маркуються доволі однозначно: “Вороги настільки ниці, що мають силу й досвід лише для одного – талувати, катувати, вбивати слабших” (Воєнна антологія, 2023: 28). Така радикалізація закономірна під час воєнних протистоянь, особливо з погляду страдників-очевидців, відтак стираються будь-які відтінки категорії *ворожого*, яке стає синонімом руйнації, смерті й болю.

Чуже також репрезентовано в образі європейців, які постають гостинними до біженців і співчутливими до українців, зокрема в есеях Тамари Гундорової, Пітера Залмаєва, Любоко Дереша, Ігоря Помаранцева, Тараса Прохаська, Григорія Семенчука. Утім, більшість наголошує на нездатності європейців й американців осягнути досвід українців: “То чому ми так часто насторожуємося, коли чуємо заяви європейських інтелектуалів чи європейських політиків про необхідність миру? Звичайно, не тому, що заперечуємо необхідність миру. Просто ми розуміємо: мир не настане, якщо жертва агресії складе зброю” (Воєнна антологія, 2023: 107). Таку репрезентацію *чужого* простежуємо в есеях Сергія Жадана, Христини Венгренок, Мирослава Барчука, Макса Кідрука.

Отже, антологія “Воєнний стан” є знаковим документом суспільних настроїв, ідентифікаційних процесів та світоглядних орієнтирів, що стали панівними з початку повномасштабного вторгнення сусідньої держави-агресора в Україну. У ній зібрані тексти авторів з різним досвідом, що професійно реалізуються в різних сферах. Однак тональність есеїв відзначається винятковою суголосністю. Не вдаючись до стереотипів надмірного пафосу, автори наявних у збірці есеїв переконливо доводять, що війна з ворогом сприяє утвердженню чіткої української самоідентифікації у розмаїтих соціальних пластах громадянського суспільства. Поняття *свого* стало чітко окресленим, наповнилось нюансами сенсів, емотивними характеристиками. Показово, що *інше*, яке закономірно дещо розділяє співвітчизників, втрачає рельєфність та визначальність, видозмінюючись у *своє*, що дало потужний імпульс для гуртування нації. Суттєво змінилось і розуміння *чужого*, яке зазнало принципової диференціації. Чужинці, що під час смертельних випробувань, проявили співчуття, розуміння, підтримку, радше стали *іншими*, і це відкрило шанс ментального зближення з європейцями, налагодження більш тісного діалогу культур. Натомість *інші* й *чужі*, якими ще донедавна сприймали росіян, перейшли в статус ворога, що уособлює абсолютне зло. Збірка есеїстики виразно фіксує ідентифікаційну дихотомію, яка стала визначальним фокусом у картині світу більшості українців під впливом пережитого упродовж останніх років, позначених навалом країни-терориста.

Література:

1. Андрійчук Т., Блонський В. Віра Агеева: «Ті, хто бачив ворога крізь приціл зброї, інакше ставляться до російської культури»: інтерв'ю. *The Ukrainians*. 2022. URL : <https://theukrainians.org/vira-ahieeva-pro-istorii-ukrainskoi-eseyistyky/> (дата звернення: 21.03.2024 р.).

2. Будний В. Розгадка чарів Цірцеї: національні образи та стереотипи в освітленні літературної етномагології. *Слово і час*. 2007. № 3. С. 52–63.

3. Воєнний стан : антологія. Чернівці : Meridian Czernowitz, 2023. 368 с.

4. Галета О. Від антології до онтології: антологія як спосіб репрезентації української літератури кінця XIX – початку XXI століття. Київ : Смолоскип, 2015. 640 с.
5. Годунок З. Проблема легітимізації українських збройних формувань у період АТО на сході України. *Психолінгвістика*. 2017. Вип. 21(2). С. 26–37.
6. Есеї про війну (USAID). *Meridian Czernowitz*. 2022. URL : <https://www.meridianscz.com/esei-pro-viynu-usaid/> (дата звернення: 21.03.2024 р.).
7. Котик І. Тексти про наші часи – війна крізь призму трьох антологій. *Читомо*. 2023. URL : <https://chytomo.com/teksty-pro-nashi-chasy-vijna-kriz-pryzmu-trokh-antolohij/> (дата звернення: 21.03.2024 р.).
8. Лірсен Дж. Імагологія: історія і метод. *Літературна компаративістика*. К. : Стилос, 2011. Вип. IV. Ч. II. С. 362–375.
9. Моклиця М. Образне мовлення як комунікація Свого й Чужого. *Волинь філологічна: текст і контекст*. 2011. Т. 12. С. 134–140.
10. Наливайко Д. Літературознавча імагологія: предмет і стратегії. *Літературна компаративістика*. Вип. I. К. : ПЦ «Фоліант», 2005. С. 27–45.
11. Трейт'як О. Досвід іншого повсякдення: есеїстика військових. *PEN Ukraine*. 2024. URL : <https://pen.org.ua/dosvid-inshoho-povsyakdennya-eseistyka-vijskovykh>.
12. Шевченко Т. Есеїстика українських письменників як феномен літератури кінця XX – початку XXI ст. : монографія. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 584 с.

References:

1. Andriychuk, T. & Blons'kyu, V. (2022). Vira Aheieva: «Ti, khto bachyv voroha kriz' prytsil zbroyi, inakshe stavlyat'sya do rosiys'koyi kultury» : interv'yuy [Vira Aheieva: «Those who saw the enemy through the sight of a weapon have a different attitude to Russian culture» : interview]. *The Ukrainians*. <https://theukrainians.org/vira-aheieva-pro-istoriiu-ukrainskoi-eseistyky/>.
2. Budnyy, V. (2007). Rozhadka chariv Tsirtseyi: natsional'ni obrazy ta stereotypy v osvittenni literaturnoyi etnoimaholohiyi [Unraveling the charms of Circe: national images and stereotypes in the light of literary ethnoimagology]. *Slovo i chas [Word and Time]*. № 3. 52–63.
3. Voyennyi stan : antolohiya [Martial law : an anthology]. (2023). Chernivtsi : Meridian Czernowitz. 368.
4. Haleta, O. (2015). Vid antolohiyi do ontolohiyi: antolohiya yak sposib reprezentatsiyi ukrayins'koyi literatury kintsya XIX – pochatku XXI stolittya [From anthology to ontology: anthology as a way of representing Ukrainian literature of the late 19th and early 21st centuries]. Kyiv : Smoloskyp. 640.
5. Hodunok, Z. (2017). Problema lehytmatsiyi ukrayins'kykh zbroynnykh formuvan' u period ATO na skhodi Ukrayiny [The problem of Ukrainian armed groups' legitimizing in the period of the ATO in the East of Ukraine]. *Psykhohlynhvistyka [Psycholinguistics]*. Vyp. 21(2). 26–37.
6. Eseyi pro viynu (USAID) [Essays on war (USAID)]. (2022). *Meridian Czernowitz*. 2022. <https://www.meridianscz.com/esei-pro-viynu-usaid/>.
7. Kotyky, I. (2023). Teksty pro nashi chasy – vijna kriz' pryzmu tr'okh antolohiy [Texts about our times – war through the prism of three anthologies]. *Chytomo*. <https://chytomo.com/teksty-pro-nashi-chasy-vijna-kriz-pryzmu-trokh-antolohij/>.
8. Leerssen, J. (2011). Imaholohiya: istoriya i metod [Imagology: history and method]. *Literaturna komparatyvistyka [Literary comparative studies]*. K. : Stylos. Vyp. IV. Ch. II. 362–375.
9. Moklytsya, M. (2011). Obrazne movlennya yak komunikatsiya Svoho y Chuzhoho [Vivid Broadcasting as Communication It and Stranger]. *Volyn' filolohichna: tekst i kontekst [Philological Volyn: text and context]*. Т. 12. 134–140.
10. Nalyvayko, D. (2005). Literaturoznachcha imaholohiya: predmet i stratehiyi [Literary studies imagology: subject and strategy]. *Literaturna komparatyvistyka [Literary comparative studies]*. Vyp. I. K. : Foliant. 27–45.
11. Tretyak, O. (2024). Dosvid inshoho povsyakdennya: eseyistyka viys'kovykh [The everyday's experience of the other: the essays of the military]. *PEN Ukraine*. <https://pen.org.ua/dosvid-inshoho-povsyakdennya-eseistyka-vijskovykh>.
12. Shevchenko, T. (2019). Eseyistyka ukrayins'kykh pys'mennykiv yak fenomen literatury kintsya XX – pochatku XXI st. : monohrafiya [Essay writing by Ukrainian writers as a literary phenomenon of the late 20th and early 21st centuries : monograph]. K. : Vydavnychyy dim Dmytra Burago. 584.